

**Вашкевич Григорій Станіславович,
(1837 - 1923),
український філолог, уродженець хутора Шумське Роменського р-ну.**

Невтомний просвітитель.

Ім'я Григорія Вашкевича часто згадується в листуванні таких видатних громадських діячів, істориків, мистецтвознавців України, як П.Куліш, М.Костомаров, В. Білозерський, М. Біляшівський, М.Макаренко, П.Мартинівич. У народній пам'яті він лишився як великий безкорисливий добродій.

Народився Григорій Станіславович в поміщицькій сім'ї, поблизу хутора Шумське на Роменщині. Його батько займав якусь адміністративну посаду в Ромнах. Закінчивши роменську 8-класну гімназію, Григорій у 1856 році вступив на історико-філологічний факультет Петербурзького університету. В ті роки в різних наукових закладах Петербурга навчалася багато молоді з України. Тут працювали сотні викладачів, художників, літераторів - вихідців з України. Жив там і дід Вашкевича по материнській лінії - Матвій Миколайович Лазаревський. Це він з вірними друзями піклувався про звільнення Шевченка із заслання і першим привітав поета з радісною звісткою про помилування.

У помешканні свого діда Григорій на перших порах і жив. Дід був порадиником і наставником молодого Вашкевича. З перших студентських років, які запам'яталися на все життя, Григорій завдяки Матвію Миколайовичу перебував в оточенні і під впливом таких видатних прогресивних українських діячів, як М.Гулак, М.Костомаров, В.Білозерський, П.Куліш, О.Лазаревський, П.Чубинський, М.Лисенко.

1857 року із заслання повернувся Тарас Шевченко. Він приїхав до Петербурга, де на нього чекали, де його з радістю вітали в родинах віце-президента Академії мистецтв Федора Петровича Толстого, Михайла Матвійовича Лазаревського. В ті світлі дні вперше й зустрівся Вашкевич з Тарасом Григоровичем. Якийсь час Григорій Станіславович разом з Шевченком жив у Лазаревських на Набережній Мойки, 88. Григорію пощастило спостерігати, як малював Тарас Григорович, чути щирі розмови свого діда з ним. З тих пір на все життя Григорій Станіславович став щирим прихильником, збирачем, охоронцем і популяризатором наукової і культурної спадщини Шевченка. Це завдяки Вашкевичу до наших днів збереглися численні автографи поета та інші його безцінні реліквії.

Ще в студентські роки Григорій Станіславович близько зійшовся з видатним істориком і письменником М. Костомаровим, професором Петербурзького університету, одним із організаторів Кирило-Мефодіївського товариства. Йому доводилося також часто бувати вдома у Костомарова. Він користувався книгами з його величезної бібліотеки, згодом допомагав у редагуванні творів Т.Шевченка, П.Чубинського, М.Рєпніна. Разом з М.Лисенком

і О.Русовим Вашкевич доглядав до останніх хвилин його життя хворого на тиф М.Костомарова.

У 1861 році Вашкевич закінчив Санкт-Петербурзький університет. З 1862 року він працює урядовцем для особливих доручень при канцелярії державного контролю. Державна служба мало цікавила Григорія Станіславовича. Він бере активну участь у діяльності української громади.

Ще студентом четвертого курсу він разом з видавцем Данилом Семеновичем Каменецьким брав участь у підготовці до друку збірки творів Шевченка. Це було третє і останнє за життя Шевченка видання "Кобзаря". За обсягом він був більший за попередні і вмщав 17 поезій поета. Редагував його М.Костомаров, а видрукував у березні 1860 року "Современник".

На початку сімдесятих років українська громада в Петербурзі видавала громадсько-політичний і літературно-мистецький часопис "Основа". В ньому друкували свої твори передові діячі української і російської культури. Журнал редагував Василь Михайлович Білозерський. Вийшло 12 випусків 1861 і 10 -1862 року. Напередодні опублікування Валуєвського циркуляру 1863 року про заборону української мови "Основу" закрили. Перестало існувати й книжкове видавництво Д. Каменецького. Всі архівні матеріали цих видавництв, серед яких було багато автографічних, потрапили на аукціон.

Здавалося, що всьому українському прийшов край. Але усі найцінніші рукописні матеріали, які належали Каменецькому і "Основі", серед яких чимало автографів Шевченка, викупив на аукціоні Вашкевич. Він придбав рукописи Шевченка - "Гамалія", "Тарасова ніч", "До Основ'яненка", "Перебендя", "Недавно я поза Уралом", "Марку Вовчку", офорт "Старець на кладовищі", багато фотографій та листів видатних діячів науки і культури. Безцінні реліквії Тараса Шевченка попали в надійні руки і збереглися для майбутніх поколінь.

На початку 1866 р. М.Лазаревський надумав перевидати Шевченків "Кобзар". Він мав бути повнішим, ніж попередні, і першим після смерті поета виданням. Цей "Кобзар", який вийшов у світ 1867 р. накладом 3000 примірників, редагував знову ж таки М.Костомаров. Усі роботи по підготовці творів Шевченка до друку й нагляд за друкарськими роботами здійснював Вашкевич. Із спогадів Григорія Станіславовича ми дізнаємося, що впродовж чотирьох років, з 1871 по 1874, він готував до друку 3-й, 4-й і 5-й томи семитомного видання матеріалів етнографічно-статистичної експедиції, організованої Російським географічним товариством під керівництвом П.Чубинського. Редактором цього видання був М.Костомаров. Протягом 1874 р. Григорій Станіславович готував до друку 16-й том зібрання Імператорського історичного товариства, до якого була включена епістолярна спадщина князя Миколи Васильовича Рєпніна періоду першого поділу Польщі.

Григорій Станіславович був добре обізнаний із становищем початкової освіти у глухих селах і хуторах, віддалених від волосних містечок. І тому він вирішує за власні кошти збудувати початкову школу. Спочатку вона знаходилася біля села Локня, а потім переїхала до села Москалівки.

Школа протягом багатьох років була культурно-освітнім центром села та навколишніх хуторів. В школі влаштовувалися новорічні свята, ставилися вистави, демонструвалися перші кінофільми.

Літературна спадщина Вашкевича обмежується кількома статтями, опублікованими в журналі "Киевская старина". Дві статті - "Из воспоминаний о Н.И.Костомарове" ("Киевская старина". - 1895 - № 4-6) і "К биографии Н.И.Костомарова" ("Киевская старина". - 1898. - № 11) - присвячені життєдіяльності улюбленого вчителя і наставника. Матеріал, поданий в цих статтях, становить значний інтерес для дослідників творчості Костомарова, він доповнює і деталізує його біографію.

Дві інші статті Вашкевича торкаються творчості також активного члена Кирило-Мефодіївського товариства - Пантелеймона Олександровича Кулиша. Перша стаття називається "Неосуществившийся журнал Кулиша "Хата" ("Киевская старина". - 1899. - № 7-8). Друга - "Перевод П.А. Кулиша на украинский язык Манифеста 19 февраля 1861 г. и Положения о крестьянах" ("Киевская старина". - 1905. - февраль - март). Остання - являє особливий інтерес. В ній йдеться про царський Маніфест 1861 року щодо відміни кріпацтва,

який Куліш хотів перекласти на українську мову, щоб він був зрозумілий широкий українській громаді. Пантелеймон Олександрович особисто звернувся до канцелярії державної ради за дозволом на такий переклад. Дозвіл було отримано, але царські сатрапи і не помишляли дати можливості його опублікувати на "непонятном наречии". Пантелеймона Олександровича звинуватили в смисловій невідповідності українського тексту оригіналові. Переклад так і не був прийнятий до друку. Г.Вашкевич, як справжній патріот України, зберіг і опублікував переклад П.Куліш а Маніфесту 1861 року українською мовою через 44 роки.

Хотілося б згадати ще про одну добродійну акцію Григорія Станіславовича. Директор Київського історичного музею М.Біляшівський в 1911 році вирішив організувати виставку творів Кобзаря. Від небожа Вашкевича Біляшівський дізнався, що у Григорія Станіславовича зберігається багато унікальних речей Шевченка. Можливо, саме ця звістка й стала поштовхом для проведення такого ювілею. Адаже по закінченні виставки Біляшівський хотів придбати хоча б частину цих речей для музею. Між Біляшівським і Вашкевичем, який жив тоді на своєму хуторі, зав'язалося жваве листування. Григорій Станіславович представив на Шевченківську ювілейну виставку 16 автографів поета і копію його посмертної маски. Виставка вдалася на славу. По закінченню її Київський історичний музей звернувся до Вашкевича з проханням передати йому рукописи Т.Г.Шевченка. Та Григорій Станіславович не дав згоди. Він вважав недостойним збереження безцінних реліквій великого сина українського народу в музеї, який носив ім'я царя Миколи II. Значно пізніше, у 1914 р., Григорій Станіславович передав усі рукописи Т.Г.Шевченка до Наукового товариства у Києві (тепер фонди Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка АН України), де вони зберігаються і нині.

У передреволюційні роки Григорій Станіславович вчителював у Глинську. За його ініціативою і під його керівництвом тут було відкрито міське училище, яке згодом стало художньо-керамічною школою. Його часто можна було зустріти в Артюхівці, Москалівці, Лесківщині, Ромнах, бо він у той час працював гласним повітового земства.

Повітове місто Ромни колись славилася на всю Україну Іллінськими ярмарками. Двічі, в 1843 і 1845 роках, ці ярмарки відвідував і Шевченко, коли жив тут. Роменська громада вирішила увічнити пам'ять про геніального поета, спорудивши йому пам'ятник. Ініціатором цього задуму був Вашкевич. За діло взявся відомий скульптор Іван Кавалерідзе, який жив на хуторі Новопетрівці поблизу Ромен. Пам'ятник Шевченкові, до речі - перший на Лівобережній Україні, було відкрито в центрі Ромен у 1918 році. На урочистому відкритті був присутній і Вашкевич, якому тоді минав 81 рік. Він запросив до себе на хутір учасників свята. Серед них був і роменський кобзар Мусій Петрович Олексієнко. Своєю чудовою грою на бандурі і зворушливим виконанням українських пісень Мусій Петрович до сліз розчулив Григорія Станіславовича. Тоді й подарував Григорій Станіславович бандуристу свою останню реліквію - музичний інструмент торбан, який належав Тарасу Григоровичу. А в 1939 році Олексієнко передав старовинний торбан до Роменського краєзнавчого музею. Нещодавно той рідкісний торбан було реставровано, і він зайняв одне із почесних місць серед музейних експонатів. До речі, його можна побачити на кольоровій вкладці 20-го випуску щорічника "Наука і культура".

1923 року Григорія Станіславовича не стало. Простору свою хату Вашкевич заповідав перевезти в село Лесківщина, де б вона слугувала дітям за школу. Так і зробили. Будинок Вашкевича стоїть у Лесківщині й зараз.

Джерело інформації: Макаренко Д. Невтомний просвітител ь // Україна. Наука і культура. - №28. - С.232 - 236.

Провідний бібліограф МЦБС Валентина Салогуб.